

Уводне напомене



Београд и његов урбани систем, гравитациона зона, сфера утицаја, функционално подручје, градска регија, нодална регија, метрополитанско подручје, макрорегион, различити су термини који означавају један процес: просторно и функционално дејство главног града Србије. У сваком случају, свака од поменутих одредница је геопросторна категорија која се развија под урбаним утицајима великог града. У домаћој научној пракси, примарно тежиште проучавања Београда и његових просторних аспеката јесте изналажење функционално кохерентног простора и уравнотежени урбано-регионални развој.

Бројни су и различити научни приступи који третирају проблематику просторно-функционалног деловања града (географски, урбанистички, планиерски, социолошки, саобраћајни, економски, итд). У циљу свеобухватнијег изучавања савременог развоја насеља неопходна је научна консултација и позивање сродних научних дисциплина, које са свог научног аспекта третирају проблематику насеобина и појединих њених елемената. У домену интегративних наука, географију насеља употпуњује антропологија, урбанизам, социологија, историја, економија, информатика, итд. Ретке су научне дисциплине таквог научног опсега, које полазећи од природних преко друштвених и апликативних знања, обједињују, концентришу и сублимирају у једној географској категорији, као што су насеља. Проучавајући сеоска, градска и мешовита насеља, стална и привремена, административна и формална, географија насеља као посебна научна дисциплина у систему географских наука, поседује сопствени методолошко-теоријски и апликативни апарат којим научно испитује, експериментира, доказује и обједињује насеобине.

Следећи ове детерминанте постављена је научна проблематика у истраживању: „Просторно-функционална повезаност насеља општине Стара Пазова са урбаним системом Београда“. Зашто „скупина“ старопазовачких насеља, навешћемо неколико релевантних чињеница:

- Насеља општине Стара Пазова интегрални су део београдског макрорегиона¹.

¹ Преднацртом Генералног урбанистичког плана Београда 2021. године, макрорегион Београда је дефинисан ширим подручјем који не улази у његов административни део али у коме су регистроване узајамне функционалне везе мањих градова из околине са градом – матицом (Београдом).

- Насеља општине Стара Пазова, као део ширег субурбаног појаса Београда представљају научно неистражен простор.
- Између урбаних система Београда и Старе Пазове постоје интензивне просторно-функционалне интеракције.
- Просторно-функционалне везе (између микро и макро урбаних система) могу послужити као инструмент у одређивању граница метрополитанског (функционалног) подручја Београда.
- Насеља Старе Пазове имају хетерогену насеобинску структуру.
- Насеља Старе Пазове имају динамичну насеобинску еволуцију.
- Резултати проучавања допринеће интегративним сазнањима о ширем простору београдског метрополитена, који ће имати практичну примену у будућим акцијама урбанистичког, руралног и просторног планирања.

Један од примарних задатака домаће урбане географије јесте дефиниција и егзактна лимитација београдског метрополитанског подручја, чији административни ареал одступа од метрополитенског. Сложена истраживања би требало да потврде да ли би метрополитанском подручју Београда, поред 16 општина (односно од 2004. године укључивањем и општине Сурчин 17 општина) административног подручја, могле да се придруже у интересно функционалном погледу следеће општине: у банатском делу Панчево, у сремском Стара Пазова, Инђија, Пећинци и Рума, у колубарском Уб, а у шумадијском делу Смедеревска Паланка и Смедерево, или би територија метрополитена обухватила шири појас који би чинио планско-статистички регион, не реметећи при томе административни аутономни регион Београда (Стојков Б., Тошић Б., 2003). Из тих разлога, један од главних научних мотива предузетог истраживања јесте допринос у решавању проблематике, дефиницији и одређивању београдског ванадминистративног метрополитанског подручја. Тежиште књиге фокусирано је на територијални комплекс општине Стара Пазова који је у чврстим интеракцијским везама са урбаним системом Београда. Тачније, циљ ове књиге је да парцијално али комплексно представи његово функционално подручје, ситуирано у северозападном делу субурбаног појаса београдске урбане агломерације.

С обзиром на насеобинску хетерогеност (рурална, урбана, приградска и формална насеља) простора који је био предмет истраживања, примењени су елементи антропогеографије, историје, руралне и урбане географије и просторног планирања. Интегративна улога је исказана кроз симбиозу супротних процеса, као што је спој старог и новог, традиционалног и савременог, између руралне основе и рецентног урбаног развоја. Из тих разлога, у теоријско-методолошким истраживањима присутна је комбинација традиционалних класичних и савремених географских законитости развоја насеља (општих: интегралност, законитост, геосистемност, зоналност, а зоналност, закон гравитације и регионалност, као и посебних: закони развоја, унутрашње равнотеже и просторно-физичких карактеристика) (Стаменковић С., Бачевић М., 1992). Истраживање је следило научне принципе комплексности (интеракције између насеља и околине, природног, друштвеног и регионалног комплекса), прагматич-

ности (практичана оправданост) и интердисциплинарности (кооперација са сродним наукама) (Стаменковић С., Бачевић М., 1992).

Композиција ове књиге системски је фрагментирана у девет делова: I Теоријско-методолошка полазишта, II Географски положај, III Генеза и историјски развој насеља, IV Демографски развој и демографске структуре насеља, V Типолошка систематизација мреже насеља, VI Савремене трансформације насебина, VII Регионално–функционална структура и значај, VIII Дневне миграције као конкретизација просторно функционалних веза и односа, и X Закључна разматрања. Свако од поменутих поглавља може представљати посебну научну јединицу, али исто тако, свако поглавље је карика у ланцу експликације просторно-функционалних интеракција између урбаних система Старе Пазове и Београда.

Са регионалног аспекта, мрежа насеља општине Стара Пазова интегрални је део Срема, који је географски темељно проучен простор. Институт за географију Природно-математичког факултета у Новом Саду објавио је комплексна географска изучавања Срема у пет књига: Рељеф, Становништво, Насеља и Привреда Срема I и II. Свака од поменутих књига била је полазиште у конципирању ове књиге. Такође, и монографија Слободана Ђурчића „Општина Стара Пазова“ (1984), била је неизоставни приручник у изучавању насеобинског развоја и мреже насеља општине Стара Пазова до осамдесетих година XX века. Истраживање представљено у овој књизи може послужити као наставак поменуте монографије, уз ажуриране и поткрепљене податке о демографским и привредним кретањима с краја XX и почетка XXI века.